

Oskar Lange

Marxistisk ekonomi och modern ekonomisk teori

[Artikeln publicerades på engelska i *The Review of Economic Studies* i juni 1935. Denna svenska översättning (gjord av Caroline Orrghen) är hämtad från *Marx och den moderna nationalekonomin* (red David Horowitz), 1970.]

1. I ett nyligen utkommet nummer av *Kyoto University Economic Review*¹ tog professor Shibata upp frågan om de relativa förtjänster, som man kan finna hos marxistisk nationalekonomi och inom den moderna teorin om ekonomisk jämvikt. Han hävdar att teorin om allmän ekonomisk jämvikt, vilken har erhållit sin mest exakta och fullständiga utformning i Lausanneskolans arbeten, ”ej kan uppnå några resultat av betydelse då det gäller att systematiskt klarlägga antingen det nuvarande kapitalistiska samhällets uppbyggnad eller de lagar som styr detta samhälles utveckling”,² medan den marxistiska nationalekonomin, fastän den numera har befunnits lida av många brister, likväl lägger fram teorier vilka antingen är avsedda att systematiskt formulera det nuvarande kapitalistiska samhällets struktur och de lagar som styr dess utveckling, eller står i oskiljaktigt och nödvändigt samband med dessa lagar.³ Och professor Shibata frågar sig vad det är som gör den marxistiska nationalekonomin till ett sådant effektivt instrument och hjälpmedel, då man försöker förstå de grundläggande företeelserna inom kapitalismen, medan den matematiska teorin om ekonomisk jämlikhet är helt maktlös, då det gäller att lösa dylika problem.

Denna överlägsenhet, som den marxistiska ekonomiska teorin besitter, förefaller onekligen egendomlig, om man betänker det faktum att den arbetar med begrepp, vilka för länge sedan stämplat som föråldrade, och som inte beaktar hela den utveckling, som den ekonomiska teorin genomgått allt sedan Ricardos dagar. Professor Shibata tror att den allmänna teorin om ekonomisk jämvikt är ofruktbar i detta fall, därför att den är mycket invecklad och besitter en hög grad av abstraktion, vilket gör det omöjligt att tillämpa den på nuvarande problem. Marxistisk ekonomisk teori, däremot, låter sig lättare appliceras på praktiska frågor, då den snarare befattar sig med aggregat och medeltal, än med den psykiska karaktären hos de individer som deltar i uppbyggandet av den kapitalistiska produktionen. Professor Shibata försöker därför omformulera och förenkla det ekvationssystem som Lausanne-skolan tillämpade för att möjliggöra en praktisk tillämpning av den. Inom detta område har professor Shibata utfört en utomordentligt fin analys, vilken varje allvarligt sinnad ekonom skulle vara tacksam över. Det tycks mig, emellertid, som om professor Shibata inte har berört det centrala förhållande, vilket är ansvarigt för den (verkliga eller påstådda) överlägsenhet, som den marxistiska nationalekonomin besitter jämfört med den ”borgerliga” ekonomiska teorin. Det är därför mitt syfte att diskutera: 1) vad den verkliga eller påstådda överlägsenheten hos Marx' nationalekonomi består i, och 2) huruvida denna överlägsenhet beror på de ekonomiska begrepp, som Marx använder, eller är en följd av en noggrann specificering av de institutionella fakta, (eller, om läsaren föredrar uttrycket sociologiska fakta), som bildar den ram, inom vilken den ekonomiska mekanismen arbetar i det kapitalistiska samhället.⁴

¹ Kei Shibata, 'Marx' Analysis of Capitalism and the General Equilibrium Theory of the Lausanne School', *The Kyoto University Economic Review*, juli 1933.

² Loc. cit., s. 107.

³ Ibid., s. 108.

⁴ Eftersom ordet kapitalism mycket ofta användes på ett tvetydigt sätt, bör det påpekas att det i denna uppsats brukats i sin marxistiska betydelse. Med kapitalism menas en bytesekonomi med privat äganderätt till produktionsmedlen. Dessutom lägger man till et sociologiska faktum att befolkningen är indelad i två delar, är den ena gruppen äger produktionsmedlen, medan den andra, då den inte äger några produktionsmedel, tvingas att arbeta som löntagare med de produktionsresurser som tillhör den första gruppen. Endast till följd av detta sociologiska förhållande uppträder profit och ränta som personliga inkomster skilda från lönerna.

2. Marxistens krav på överlägsenhet, vad beträffar hans ekonomiska teori, är grundat på det faktum, att den "borgerliga" nationalekonomin fullständigt har misslyckats med att förklara de grundläggande dragen i det kapitalistiska systemets utveckling. Dessa tendenser är följande: I. stordriftens ständigt ökande omfattning, vilken har lett fram till övergången från adertonhundralets kapitalism, byggd på ren konkurrens, till den nuvarande monopolistiska (eller snarare oligopolistiska) kapitalismen; II. ersättandet av principen om *laissez-faire* med en politik som innebär intervention och "planering"; III. övergången från frihandel till protektionism och ekonomisk nationalism i internationella sammanhang; IV. den kapitalistiska produktionsmetodens ständiga expansion till länder, där det kapitalistiska systemet inte är det förhärskande, vilket så länge som konkurrensen var fri, ledde till att det kapitalistiska ekonomiska systemet och den västerländska kulturen på ett relativt fredligt sätt trängde in i olika delar av världen, men som medför imperialistisk rivalitet mellan de främsta kapitalistiska makterna, då kapitalismen numera är av oligopolistisk och intervenerande natur; V. den ökade ekonomiska instabiliteten i det kapitalistiska systemet, vilken, genom att förstöra den ekonomiska och sociala trygghet som befolkningen i de kapitalistiska länderna känt, är orsaken till att de revolterar mot det rådande ekonomiska systemet, vilken ideologi och vilket program som än ligger till grund för denna revolt (socialism eller fascism).

Påståendet att de borgerliga ekonomerna hade misslyckats med att förklara dessa tendenser i kapitalismens utveckling, och ej heller kunnat formulera dem till en teori om ekonomisk utveckling, tycks vara i högsta grad berättigat. I hur stor utsträckning de misslyckades med dessa frågor, framgår klart och tydligt av det faktum, att många av dem förnekade denna utveckling ända till dess att tecknen därpå uppenbarligen blev så överväldigande tydliga, att de var bekanta för var och en utom för den ekonomiske forskaren, som alltid var den siste att erkänna existensen av dessa fakta. Man förnekade sålunda den benägenhet som förelåg att koncentrera tillverkningen, eller om man medgav att sådana tendenser existerade, ansåg man det vara av mindre betydelse för det ekonomiska systemets karaktär, till dess att de grundläggande industriernas monopolistiska (eller oligopolistiska) natur blev så uppenbar, att man måste utveckla en särskild teori om ofullständig konkurrens som komplement till den traditionella ekonomiska teorin. Övergången från frihandel till protektionism tolkades främst som ett utslag av ekonomisk dårskap; det nära sambandet med övergången från fri konkurrens till monopolistisk kontroll har hittills knappast gått upp för de "borgerliga" ekonomerna. Den imperialistiska rivaliteten mellan de kapitalistiska staterna har huvudsakligen förklarats i politiska termer, då man knappast insett sambandet mellan imperialistisk rivalitet och kampen om monopolistisk kontroll. Man ansåg allmänt bland de "borgerliga" ekonomerna, både vid början av nittonhundralet och under åren närmast före år 1929, att kapitalismens ekonomiska stabilitet ständigt ökade och att konjunkturväxlingarna höll på att mattas av. Det marxistiska påståendet, att de "borgerliga" ekonomerna misslyckades i sina försök att få något grepp om de grundläggande dragen i det kapitalistiska systemets utveckling, visar sig sålunda vara sant. Antingen förnekade de att dessa tendenser existerade, eller om de lade märke till dem, lyckades de aldrig förklara dessa tendenser med en hållbar teori om ekonomisk utveckling, utan de erbjöd i själva verket ingenting mera än en historisk beskrivning. Den marxistiska nationalekonomin, å andra sidan, hade obestriddligen förutsett denna utveckling på ett riktigt sätt, och dessutom utbildat en teori, vilken undersöker den mekanism som orsakade denna utveckling, varigenom man kunde påvisa dess oundviklighet.

Man skulle emellertid kunna hävda, att de ekonomiska forskarnas brist på förståelse av de grundläggande företeelserna i kapitalismens utveckling, inte var ett misslyckande från vetenskapens sida, utan snarare ett personligt misslyckande till följd av deras lojalitet med medelklassen. De kunde förvisso inte förväntas förtjust anamma en utvecklingsteori, som leder fram till den slutsatsen att medelklassen kommer att utplånas under utvecklingens gång. Om så var fallet, skulle det ha varit "ett misstag från konstnärens sida", snarare än ett "fel i konsten", för vilket de psykologiska grunderna är lätta att förklara. Mycket tyder emellertid på

att felet är mera än enbart personligt och att till en viss del "ett misstag i konsten" föreligger. Låt oss för att illustrera detta tänka oss två personer: en som har studerat ekonomisk teori endast genom föreläsarna för den österrikiska skolan, Pareto och Marshall, utan att någonsin ha sett eller ens hört en mening från Marx eller hans lärjungar; en annan som, tvärtom, känner till nationalekonomin enbart med utgångspunkt från Marx och marxisterna, och som inte ens misstänker att det kan ha funnits några ekonomer utanför den marxistiska skolan. Vem av dessa två personer kommer att vara i stånd att bäst förklara orsakerna till kapitalismens utvecklingstendenser? Att ställa frågan är att besvara den.

Men denna överlägsenhet hos den marxistiska nationalekonomin är endast partiell. Det finns problem inför vilka marxistisk ekonomisk teori står fullkomligt maktlös, medan de "borgerliga" ekonomerna med lätthet löser dem. Vad kan marxistisk nationalekonomi säga om monopolpriser? Vad har den att komma med inom penning- och kreditteorin? Vilka hjälpmedel kan man inom marxistisk nationalekonomi erbjuda för att analysera verkningarna av skatter, eller vissa tekniska uppfinningars verkan på lönerna? Och, (ödets ironi!), hur kan Marx' ekonomiska teori bidra till lösandet av problemet om den optimala fördelningen av produktionsresurserna i en socialistisk ekonomi?

Uppenbarligen tillhör de relativa fördelar man kan finna hos marxistisk nationalekonomi respektive hos "borgerlig" ekonomisk teori olika "områden". Marxistisk nationalekonomi kan av det kapitalistiska samhällets ekonomiska utveckling arbeta fram en konsekvent teori, ur vilken nödvändigheten av en dylik utveckling kan härledas, medan de "borgerliga" ekonomerna inte når längre än till en historisk beskrivning av förhållandena. Å andra sidan kan den "borgerliga" nationalekonomin få ett grepp om all dagliga företeelser i en kapitalistisk ekonomi på ett sätt, som är vida överlägset något som marxisterna kunnat frambringa.⁵ Dessutom hänför sig de föreställningar som kan härledas ur de bägge typerna av ekonomisk teori till olika tidrymd. Om man skulle vilja förutse kapitalismens utveckling under en lång tid framåt, är kännedom om Marx en mycket mera användbar utgångspunkt än kunskap om Wieser, Böhm-Bawerk, Pareto eller till och med än Marshall (fastän den sistnämnde i detta avseende är vida överlägsen de övriga). Marxistisk nationalekonomi skulle emellertid vara till föga hjälp vid skötseln av en centralbank eller när det gäller att förutse verkningarna av en förändring i diskontot.

3. Man kan lätt utreda skillnaden mellan det värde som den marxistiska respektive den "borgerliga" nationalekonomin har, då det gäller att förklara olika fenomen, om man erinrar sig de mest betydelsefulla dragen i modern ekonomisk teori. Ekonomisk teori, som den utvecklats av den österrikiska, Marshallianska och Lausanne-skolan, är framför allt en statisk teori om ekonomisk jämvikt, vilken analyserar den ekonomiska processen under ett system av konstanta fakta, samt den mekanism, genom vilken priserna samt de kvantiteter som framställts, anpassar sig till förändringar i dessa faktiska förhållanden. Fakta själva, vilka är psykologiska (konsumenternas preferenskurvor), tekniska (produktionsfunktionerna), samt institutionella (inkomst- och förmögenhetsfördelningen, penning- och bankväsendet, och så

---

⁵ Denna skillnad har naturligtvis samband med de olika samhälliga funktioner som den 'borgerliga' ekonomiska teorin och den marxistiska har. Den förra måste utgöra den vetenskapliga grunden för de rationella åtgärder, som vidtages av den kapitalistiska ekonomins nuvarande administration såsom 'penning- och kreditpolitik, tullar, lokalisering, monopolpriser och så vidare'. Den senares samhällliga funktion har bestått i att utgöra den vetenskapliga grunden för långsiktiga förutsägelser vilka skulle vara vägledande för den rationella verksamheten hos en revolutionär rörelse, som är riktad mot det kapitalistiska systemets själva institutionella grundvalar. Genom att tillhandahålla den vetenskapliga grunden för den kapitalistiska ekonomins nuvarande administration har emellertid den 'borgerliga' nationalekonomin utvecklat en jämviktsteori, vilken även kan utgöra grunden för de styrande inom en socialistisk ekonomi. Det framgår tydligt att Marshalls ekonomiska teorier har mera att erbjuda de ledande inom den ekonomiska planeringen i Sovjetunionen än vad Marx' nationalekonomi har, fastän den senare med all säkerhet utgör en mera effektiv grund för att förutse kapitalismens framtid. I denna utsträckning har den moderna ekonomiska teorin en universell betydelse, trots, sitt otvetydiga 'borgerliga' ursprung.

vidare), anses ligga utanför den ekonomiska teorins verksamhetsfält. Studiet av dessa data är ett problem för deskriptiv och statistisk forskning, studiet av förändringar i fakta tillhör ekonomisk historia. Om man skulle kunna upptäcka några ”lagar”, då dessa förhållanden ändras, faller studiet av dessa utanför ramen för ekonomisk teori. Dessutom är teorins institutionella fakta inte preciserade. I den utsträckning som teorin om ekonomisk jämvikt enbart är en teori om fördelning av knappa resurser mellan olika användningsområden, är man över huvud taget inte i behov av några institutionella fakta, ty de relevanta slutsatserna kan härledas ur exemplet med Robinson Kruse. I det fallet är nationalekonomi inte ens en samhällsvetenskap. När den ekonomiska teorin behandlar prisbildningsprocessen, är den precisering som görs av institutionella fakta mycket allmän. Allt man antar är att de institutioner existerar som är nödvändiga för att en bytesekonomi skall fungera. Men följderna av det ytterligare institutionella faktum⁶ som skiljer kapitalismen från andra typer av bytesekonomi, det vill säga en klass av människor som inte äger några produktionsmedel, undersöks mycket knapphändigt.

Nu utmärker sig marxistisk ekonomisk teori genom att göra preciseringen av just detta institutionella faktum till själva grundvalen för sin analys, och härigenom upptäcker man nyckeln till det kapitalistiska systemets gåtfulla beteende samt i vilket hänseende det skiljer sig från andra typer av bytesekonomi. Ett annat karakteristiskt drag för marxistisk nationalekonomi, (vilket vi kommer att visa är nära förbundet med det tidigare nämnda förhållandet), är att denna teori tillhandahåller inte blott en teori om ekonomisk jämvikt utan också en teori om ekonomisk utveckling. För modern ”borgerlig” ekonomisk teori tillhör problemet om ekonomisk utveckling inte den ekonomiska teorins område, utan räknas snarare till ekonomisk historia. Studiet av förändringar i faktiska förhållanden i det ekonomiska systemet anses vara utanför ramen för ekonomisk teori: dessa förändringar anses nämligen ur ekonomens synvinkel tillfälliga och är alltså inte resultat av den ekonomiska utvecklingsprocessen.⁷ I motsats till denna ståndpunkt tillhandahåller marxistisk nationalekonomi ytterligare en teori om ekonomisk utveckling.⁸

Den marxistiska teorin om ekonomisk utveckling grundar sig på övertygelsen att det under vissa omständigheter är möjligt att härleda nödvändigheten av en viss förändring i ekonomiska förhållanden, samt även dennas inriktning, och att en sådan förändring i ett visst hänseende följer av just själva mekanismen i den ekonomiska utveckling, som förekommer i det kapitalistiska samhället. Vi kommer att se senare vad denna mekanism innebär, samt vad ordet ”nödvändighet” betyder i det här sammanhanget; ännu är det tillräckligt att nämna att den grundläggande förändringen i fakta äger rum inom produktionen, (en förändring av produktionsfunktionen), och att ”nödvändigheten” av en sådan förändring endast kan härledas

⁶ Genom att kalla det förhållandet att samhället uppdelas i proletärer och ägare till produktionsmedlen, ett institutionellt faktum, avser jag inte att lägga in den betydelsen däri att detta faktum skulle vara påbjudet i lag. Det skulle kanske vara bättre att skilja mellan institutionella fakta, vilka är en följd av lagliga föreskrifter, och andra slag av samhällsliga fakta, vilka inte uttryckes i form av lagliga institutioner. Eftersom termen 'institutionell' emellertid användes i en mycket allmän bemärkelse, finns det ingen anledning att göra en sådan åtskillnad i denna uppsats.

⁷ Även H.L. Moores teori om ett rörligt jämviktssläge beskriver endast hur det ekonomiska systemet reagerar inför en viss kontinuerlig förändring i fakta. Denna faktaförändring är i sig själv bestämd statistiskt, men den är inte föremål för en teoretisk analys. Detsamma gäller de 'dynamiska' teorier, vilka härleder nödvändigheten av fluktuationer ur de tidsförskjutningar, som uppstår då utbudet skall anpassas till prisförändringar. Dessa teorier kommer fram till att det i vissa fall är omöjligt att uppnå jämvikt till följd av anpassningsmekanismens själva karaktär. De kan emellertid inte teoretiskt härleda de förändringar i fakta som är ansvariga för den trend, på vilken man anbringat de fluktuationer som är ett resultat av anpassningsmekanismen.

⁸ Skillnaden mellan en teori om ekonomisk utveckling och enbart en historisk redogörelse därför förklaras på ett utomordentligt sätt i kapitel II i Schumpeters *Theory of Economic Development* (engelsk översättning Cambridge, Mass., 1934). Schumpeter är den ende ekonom utanför det marxistiska lägret, som har utvecklat en teori om ekonomisk utveckling. Det nära sambandet mellan denna teori och Marx' tankar är emellertid uppenbart.

inom det institutionella mönster, som är karakteristiskt för kapitalismen. Sålunda upprättas ”en lag för kapitalismens utveckling”. Härav följer att den föreställning om hur framtiden skall gestalta sig, som härletts ur den marxistiska teorin, inte är en mekanisk extrapolering av en renodlat empirisk trend, utan en föreställning som bygger på erkännandet av en lag om utveckling, och som, med vissa undantag, inte är mindre bindande än ett antagande som grundar sig på den statiska teorin om ekonomisk jämvikt, i likhet med till exempel satsen att en höjning av priset under vissa omständigheter leder till en nedgång i den mängd som efterfrågas av varan.

4. Den ekonom, vars tankesfär inte sträcker sig bortom gränserna för en renodlat statisk jämviktsteori, förnekar vanligen möjligheten av en teori om ekonomisk utveckling. Han är alltför van vid att i utvecklingen av vad han kallar sin vetenskaps rena fakta, se en viss typ av ”slump”, vilken kan beskrivas av historikern eller statistikern, men som inte kan förklaras kausalt, i varje fall inte med hjälp av ekonomisk teori. Skälet till ovan nämnda inställning är i allmänhet att företeelserna är alltför invecklade för att kunna formuleras teoretiskt, det vill säga för att förklaras med hjälp av en enda princip (eller ett fåtal principer). Han hävdar att man vid studiet av ekonomisk utveckling måste ta med så många faktorer i beräkningen att ekonomisk utveckling praktiskt taget endast kan beskrivas historiskt, och att man således inte kan tvinga in densamma i ett mönster av en alltför förenklad (och följaktligen felaktig) teori.⁹ Detta resonemang är emellertid inte övertygande; det påminner alltför mycket om de argument som fördes fram av den historiska skolan mot möjligheten av en statisk ekonomisk teori. Den historiske och helt institutionelle ekonomen resonerar på följande sätt: prisbildningsproblemet är alltför komplicerat för att kunna förklaras av en enda princip, (gränsnyttan), utan det skulle snarare beskrivas historiskt och statistiskt för att man skulle kunna ta tillräcklig hänsyn till alla de faktorer, som påverkar priset på en vara. Och sådana faktorer är förutom nyttan, tillverkningskostnaden, relativ knapphet, transportkostnaden, den utsträckning i vilken varan importeras eller exporteras, dess kvalitet, klimatet, om varan är en klädesartikel, och så vidare.¹⁰ Av denna typ av resonemang skulle man kunna sluta sig till att det var alldeles tokigt att förklara det komplicerade resultatet av så många orsaker med hjälp av en enda princip till exempel gränsnyttan.

Ett annat argument lyder att även om en teori om ekonomisk utveckling i princip skulle vara möjlig, tillhör den inte ekonomins område. Om man härigenom menar att teorin om ekonomisk utveckling kräver ytterligare förutsättningar, förutom dem som inneslutes i teorin om ekonomisk jämvikt, är detta självklart, ty om teorin om ekonomisk jämvikt redan innehöll dessa antaganden skulle man därur kunna härleda en utvecklingsprocess i stället för ett jämviktstillstånd. Huruvida slutsatsen om nödvändigheten av en förändring av vissa förhållanden härrör ur speciella principer, och skall benämnas ekonomisk teori eller inte, är enbart en terminologisk fråga. Man bör emellertid komma ihåg att i Marx' teori härledes denna förändring i fakta ur principen om vinstmaximering vilken ligger till grund för teorin om ekonomisk jämvikt, och att de företeelser, som är förknippade därmed, av de klassiska ekonomerna ansågs höra till den traditionellt upprättade grunden för ekonomisk teori. Härav följer att en teori om ekonomisk utveckling som förklarar vissa förändringar i data som resultat av företeelser *inom* den ekonomiska processen i det kapitalistiska samhället, mycket väl kan inneslutas i den ekonomiska vetenskapen.

⁹ Man finner i allmänhet samma typ av invändning mot den materialistiska historieuppfattningen, vilken förklarar den samhällsliga utvecklingen med hjälp av några få bestämda principer.

¹⁰ Jag känner exempelvis till en institutionell ekonom, som faktiskt påstod att prisnivån berodde på tolv faktorer. Av de faktorer, som han räknade upp, råkar jag komma ihåg följande: det förtroende som folk har för landets valuta, om nationalbudgeten är balanserad eller inte, utrikeshandelsbalansen, storleken av jordbrukets årsproduktion (och således indirekt nederbörden). Förhållandet mellan penning- och kreditomsättningen och handeln erkände han som en av faktorerna, naturligtvis. Hur felaktigt var det emellertid inte att betrakta den som *den* princip som förklarar prisnivån.

5. Jag har påpekat att den verkliga orsaken till överlägsenheten hos marxistisk ekonomisk teori ligger i att den förklarar och förutser en ekonomisk utvecklingsprocess. Det är inte de specifikt marxistiska begreppen, utan den noggranna preciseringen av den institutionella ram, i vilken den ekonomiska processen fortskrider i det kapitalistiska samhället, som gör det möjligt att upprätta en teori om ekonomisk utveckling, vilken är annorlunda än blott en historisk beskrivning. De flesta traditionella marxister tror emellertid att deras överlägsenhet i att förstå kapitalismens utveckling är beroende av de ekonomiska begrepp som Marx arbetade med, det vill säga hans användande av arbetsvärdeläran. De tror, att det faktum att man övergivit den klassiska arbetsvärdeläran till förmån för gränsnytteteorin, är anledningen till att den ”borgerliga” ekonomiska teorin misslyckats med att förklara de grundläggande företeelserna i den kapitalistiska utvecklingen. Man kan lätt påvisa att de har fel genom att begrunda den ekonomiska innebörden av arbetsvärdeläran. Den är ingenting annat än en statisk teori om allmän ekonomisk jämvikt. I en individualistisk bytesekonomi, grundad på arbetsfördelning, där det inte finns någon central myndighet som bestämmer vilka varor, som skall tillverkas, samt i hur stora kvantiteter, löses problemet automatiskt genom det faktum att konkurrensen tvingar fram en sådan fördelning av produktionsresurserna mellan de olika industrierna att priserna blir proportionella till den mängd arbete som krävs för att tillverka respektive varor, (dessa priser kallas av de klassiska ekonomerna för de ”naturliga priserna”). I själva verket är denna teori lika statisk som den moderna teorin om ekonomisk jämvikt, ty den förklarar priser och kvaliteter vid jämvikt endast under vissa, givna förutsättningar (det vill säga, en given mängd arbete, så mycket som är nödvändigt för att tillverka en vara — en kvantitet som bestäms av produktionstekniken). Denna teori är inte heller baserad på mera specificerade institutionella antaganden än den moderna teorin om ekonomisk jämvikt; den är giltig inte endast i en kapitalistisk ekonomi utan i varje slag av bytesekonomi där det råder ren konkurrens.¹¹ Skall man emellertid vara noggrann, gäller teorin helt och hållet egentligen endast i en icke kapitalistisk bytesekonomi, bestående av småproducenter som var och en äger sina egna produktionsmedel, (en bytesekonomi sammansatt av små självständigt arbetande hantverkare och lantbrukare, till exempel: Marx kallar denna ”einfache Warenproduktion”).¹² Marx har själv visat i den tredje delen av *Das Kapital* att, då denna teori appliceras på en kapitalistisk ekonomi, kräver den vissa modifieringar, vilka är en följd av skillnader i kapitalets organiska sammansättning, (det vill säga förhållandet mellan det kapital som investerats i kapitalvaror, jämfört med det kapital som använts till löneutbetalningar i olika industrier). Således har arbetsvärdeläran inga egenskaper som, från marxistisk synvinkel, skulle göra den överlägsen den moderna mera utförliga teorin om ekonomisk jämvikt.¹³ Den

¹¹ Jämför till exempel *Das Kapital*, Band I, s. 132 (den sjunde upplagan Hamburg, Meissner, 1914).

¹² Jämför *Das Kapital*, Band III, 1, s. 154 och följande. (Den fjärde upplagan Hamburg, Meissner, 1919.)

¹³ I det marxistiska systemet tjänar arbetsvärdeläran att visa hur arbetarklassen utsugs under kapitalismen, det vill säga skillnaden mellan den personliga inkomstfördelningen i en kapitalistisk ekonomi och i en 'einfache Warenproduktion'. Det är denna härledning ur arbetsvärdeläran som gör att den ortodoxe marxisten håller fast vid den. Samma förhållande angående utsugning kan emellertid härledas utan hjälp av arbetsvärdeläran. Även utan denna framgår det tydligt att den personliga inkomstfördelningen i en kapitalistisk ekonomi är annorlunda än den som förekommer i en 'einfache Warenproduktion' (eller i en socialistisk ekonomi som grundar sig på principer om jämlikhet, där inkomstfördelningen skulle bli i huvudsak samma som i en 'einfache Warenproduktion'). Vinst, ränta och jordränta kan uppenbarligen utgöra personlig inkomst för en särskild folkgrupp endast i en kapitalistisk ekonomi. Om räntan förklaras med hjälp av kapitalets gränsproduktivitet, är det endast därför att arbetarna inte äger det kapital som de arbetar med, som räntan blir en speciell grupps inkomst. Om man anser ränta vara en följd av en högre värdering av de nuvarande varorna än de framtida, är det endast därför att arbetarna inte äger det kapital, som är nödvändigt för deras uppehälle, vilket skulle göra dem i stånd att vänta till dess att de varor som de tillverkar är färdiga, som kapitalisten som tillhandahåller arbetarna detta kapital, erhåller ränta som sin personliga inkomst. Precis som i Marx' fall är det alltså därför att arbetarna inte äger produktionsmedlen, som mervärdet försvinner i kapitalistens ficka. För att ytterligare klargöra det marxistiska begreppet utsugning kan det vara värt att lägga märke till att Pigou (*The Economics of Welfare*, tredje upplagan, 1929, s. 556) och Joan Robinson (*The Economics of Imperfect Competition*, s. 281 och följande) definierar utsugning, som något som förekommer då arbetaren erhåller mindre än värdet av hans arbetes fysiska

är endast en mera primitiv variant av den senare, begränsad till det snäva område som behandlar ren konkurrens, och den är inte ens där utan sina inskränkningar.¹⁴ Dessutom inneslutes dess mest betydelsefulla påstående, (det vill säga att priset är lika med genomsnittskostnaden plus "normal" vinst), i den moderna teorin om ekonomisk jämvikt. Arbetsvärdeläran kan sålunda omöjligtvis vara orsaken till den marxistiska teorins överlägsenhet i förhållande till den "borgerliga" ekonomiska teorin, då det gäller att förklara företeelserna i den ekonomiska utvecklingen. Fasthållandet vid en föråldrad form av teorin om ekonomisk jämvikt är i själva verket anledningen till att marxistisk nationalekonomi är underlägsen på många områden. Den marxistiska ekonomiska teorins överlägsenhet beträffande problemet om kapitalismens utveckling är en följd av en noggrann specificering av det institutionella förhållande som skiljer kapitalismen från "einfache Warenproduktion". Det var på så sätt som Marx kunde upptäcka det kapitalistiska systemets egenheter och upprätta en teori om ekonomisk utveckling.

6. Om man betraktar de bidrag som den marxistiska nationalekonomin och den "borgerliga" ekonomiska teorin lämnat till teorin om konjunkturcyklar, framträder både den marxistiska nationalekonomins brister, orsakade av dess föråldrade teori om ekonomisk jämvikt, och dess förtjänster, vilka är ett resultat av att den besitter en teori om ekonomisk utveckling. Ingendera av dessa kan ge en fullständig lösning på problemet.

Den marxistiska nationalekonomins misslyckande beror på arbetsvärdeläran, vilken endast kan förklara prismetekniken som ett jämviktsförhållande (det vill säga "naturliga priser" med Ricardos terminologi). De nuvarande prisernas avvikelser från "de naturliga" är mer eller mindre slumpartade, och arbetsvärdeläran har ingenting bestämt att säga om dem. Men det centrala problemet inom teorin om konjunkturcyklar gäller avvikelser från jämviktsläget — det är här fråga om orsakerna till, förloppet av, samt verkan av en sådan avvikelse. I detta fall misslyckas oundvikligen arbetsvärdeläran. Den marxistiska nationalekonomins oförmåga att lösa problemet med konjunkturcykeln blir till fullo bevisat genom den ansevärd mängd marxistisk litteratur, som behandlar de berömda reproduktionstablåerna, vilka återfinnes i den andra delen av *Das Kapital*. Hela denna litteratur anstränger sig att lösa de grundläggande problemen om ekonomisk jämvikt och brist på jämvikt, utan att ens försöka begagna sig av det matematiska funktionsbegreppet.

Å andra sidan har emellertid den "borgerliga" nationalekonomin också misslyckats i sina försök att upprätta en hållbar teori om konjunkturcyklar. Man har utfört ett utomordentligt fint arbete i och med att man utarbetat en mängd detaljer, som är av största vikt för en konjunkturteori, som till exempel studiet av verkningarna av de olika elasticiteterna hos länkarna i vårt ekonomiska system. Och man har med hjälp av denna teori på ett hittills okänt sätt belyst penning- och kreditväsendets betydelse i konjunkturcykeln. Man har emellertid inte

---

gränsprodukt. Detta innebär att utsugning definieras med hjälp av att man sätter inkomstfördelningen i monopolistisk kapitalism och i ett kapitalistiskt system, där det råder fri konkurrens, i ett motsatsförhållande till varandra. Den småborgerliga karaktären hos denna uppfattning om social rättvisa är uppenbar. Enligt socialisten är arbetaren utsugen även om han erhåller fulla värdet av sitt arbetes gränsproduktivitet. Om man utgår från det faktum att räntan eller jordräntan bestäms av kapitalets eller jordens gränsproduktivitet följer det emellertid inte härav, ur socialistisk synvinkel, att kapital- eller jordägaren borde erhålla ränta respektive jordränta som sin personliga inkomst. Den marxistiska definitionen av utsugning härledes med hjälp av att man sätter den personliga inkomstfördelningen i en kapitalistisk ekonomi (oberoende av om denna är monopolistisk eller om det råder fri konkurrens) i ett motsatsförhållande till den inkomstfördelning som förekommer i en 'einfach Warenproduktion', där arbetaren äger sina produktionsmedel.

¹⁴ Denna teori är begränsad till den förutsättningen att förhållandet mellan kapitalvaror och arbete i varje näringsgren bestäms enbart av tekniska hänsyn, det vill säga att detta förhållande är något givet och inte en variabel, som är beroende av löner och priser på kapitalvaror. I det ögonblick som man antar att det är möjligt att låta kapital och arbetskraft ersätta varandra, måste teorin om gränsproduktiviteten införas för att bestämma kapitalets organiska sammansättning. Kunskap om denna sammansättning är nödvändig i det marxistiska systemet för att avgöra 'tillverkningsprisernas' avvikelse från de motsvarande 'arbetsvärdena'.

varit i stånd att utarbeta en fullständig teori om konjunkturcykler. Denna oförmåga är en direkt följd av att teorin är en statisk teori, som behandlar jämviktsförhållanden och anpassningsmekanismer. Om det har inträffat en störning av jämviktsläget, kan en sådan teori analysera varför vissa anpassningsprocesser nödvändigtvis måste följa därav. Man kan också med hjälp av denna teori klarlägga karaktären hos en anpassningsmekanism som är resultatet av en viss, given förändring. Man kan emellertid inte förklara varför sådana störningar i jämvikten inträffar regelbundet, ty det är endast möjligt med en teori om ekonomisk utveckling som utgångspunkt. Sålunda kan den moderna teorin om ekonomisk jämvikt visa att en högkonjunktur, som orsakats av en inflationsartad kreditexpansion, måste leda fram till ett sammanbrott och en avvecklingsprocess. Det verkliga problemet ligger emellertid i att förklara varför sådana kreditinflationer inträffar upprepade gånger, och varför de tycks finnas inneboende i det kapitalistiska systemets själva natur. Förhållandet är liknande beträffande det fall då tekniska innovationer betraktas som orsaken till konjunkturcyklarnas existens. I en teori om ekonomisk utveckling skulle konjunkturcykeln visa sig vara den gestalt, i vilken ekonomisk utveckling äger rum i ett kapitalistiskt samhälle.¹⁵

Endast med hjälp av en teori om ekonomisk utveckling kan man förklara det ”nödvändiga” uppträdandet av en samling data som medför att konjunkturcykeln ständigt upprepas. En teori som endast behandlar ekonomisk jämvikt, och som följaktligen anser problemet med en förändring i de faktiska förhållandena ligga utanför dess ram, kan endast angripa frågan om konjunkturcyklar på två sätt: I. antingen genom att söka anledningen till att konjunkturcyklar återkommer regelbundet i de regelbundet förekommande förändringar, vilka är ett resultat av krafter utanför den ekonomiska utvecklingen, som till exempel, meteorologiska cyklar eller ständigt återkommande vågor av pessimism eller optimism, eller II. genom att förneka att en regelbundet återkommande konjunkturcykel över huvud taget finns, och betrakta fluktuationer inom affärsvärlden som en följd av förändringar i faktiska förhållanden, vilka från den ekonomiske teoretikerns synpunkt sett är ”slumpartade”, och således något som snarare en ekonomisk historiker borde befatta sig med. I det senare fallet skulle ekonomisk teori begränsa sig till att förklara varje konjunkturförändring separat, som en unik historisk företeelse, genom att tillämpa de principer, som vi finner inom teorin för ekonomisk jämvikt, på det datamaterial, som den ekonomiske historikern samlat in.¹⁶

7. Jag har betonat det faktum, att det drag som utmärker marxistisk nationalekonomi, är den noggranna specificering av de institutionella fakta, med hjälp av vilka Marx definierar kapitalismen i motsats till en ”einfache Warenproduktion”, det vill säga en bytesekonomi, som består av små självständiga producenter vilka var och en äger sina egna produktionsmedel. Det institutionella förhållande, som är grundpelaren i Marx' analys av kapitalismen, är uppdelningen av befolkningen i två delar, där den ena äger produktionsmedlen medan den andra endast har sin arbetskraft. Det framgår tydligt, att endast till följd av detta förhållande kan vinst och ränta framstå som en typ av inkomst, skild från löner. Jag tror inte att någon förnekar de betydelsefulla sociologiska konsekvenserna av detta institutionella faktum. Frågan är emellertid om detta faktum, som ligger till grund för Marx' definition av kapitalismen, har någon betydelse för ekonomisk teori. Det mesta inom den ekonomiska teorin grundar sig på det — outtalade eller klart utsagda — antagandet, att detta är irrelevant. Man förutsätter allmänt, att hur betydelsefullt begreppet *kapitalism* (till skillnad från blott bytesekonomi) än är för sociologi och ekonomisk historia, är detta begrepp helt oviktigt för ekonomisk teori, därför att den ekonomiska utvecklingens egenart i det kapitalistiska systemet är i allt väsentligt inte annorlunda än det slags ekonomiska utveckling, som förekommer i

¹⁵ Schumpeter har på ett mycket tydligt sätt visat att denna egenskap hos konjunkturcykeln är den för kapitalismen specifika formen av ekonomisk utveckling.

¹⁶ Denna synpunkt har på ett mycket skickligt sätt hävdats av Friedrich Lutz, *Das Konjunkturproblem in der Nationaloekonomie*, Jena 1932.

varje annan typ av specialiserad ekonomi.

Detta argument är fullständigt korrekt vad beträffar teorin om ekonomisk jämvikt. De formella principerna för teorin om ekonomisk jämvikt är desamma för varje typ av bytesekonomi. Walras' ekvationssystem kan tillämpas på en kapitalistisk ekonomi eller på en "einfache Warenproduktion" utan åtskillnad. Huruvida ägarna av arbetets och kapitalets produktiva tjänster (arbetskraft och produktionsmedel med Marx' terminologi) är samma personer eller inte inverkar naturligtvis på de konkreta resultaten av den ekonomiska jämviktsprocessen, men det förändrar inte dess formella teoretiska utformning. Samma förhållande gäller emellertid Marx' allmänna jämviktsteori, det vill säga arbetsvärdeläran. Denna teori gäller också utan undantag i varje typ av bytesekonomi, med den enda förutsättningen att ren konkurrens skall föreligga. Marx själv hävdade ett upprepat antal gånger att den "värdelag", med hjälp av vilken jämvikt gör sig gällande i en bytesekonomi, byggd på arbetsfördelning, skall gälla i varje typ av bytesekonomi, vare sig denna karakteriseras som kapitalistisk eller som en "einfache Warenproduktion". Till yttermera visso utformar Marx sin arbetsvärdelära i första hand för en "einfache Warenproduktion" och visar senare den obetydliga förändring (oviktig från Marx' synpunkt sett), som denna teori måste utsättas för om den tillämpas på en kapitalistisk ekonomi. Således är den institutionella ramen i det kapitalistiska samhället inte av någon större betydelse för den allmänna teorin om ekonomisk jämvikt. I den utsträckningen är den rådande uppfattningen bland ekonomer alldeles riktig. Detta förhållandes hela betydelse ligger på det planet att det skall kunna underlätta en sociologisk tolkning av den ekonomiska jämviktsprocessen.

Det institutionella faktum, som ligger till grund för Marx' analys av kapitalismen, får emellertid en avgörande betydelse för teorin om ekonomisk utveckling. En teori om ekonomisk utveckling kan endast upprättas på grundval av mycket bestämda antaganden om den institutionella ram där den ekonomiska processen pågår. Produktionsteknikens instabilitet, vilken ligger till grund för Marx'¹⁷ teori om ekonomisk utveckling, kan visas vara oundviklig endast under mycket speciella institutionella förhållanden. Det är naturligt att man inte skulle kunna påvisa dess existens i ett feodalsamhälle eller i en "einfache Warenproduktion". Ett visst mått av tekniskt framåtskridande föreligger naturligtvis i varje typ av samhälle, men endast under kapitalismen kan man med bestämdhet hävda att det är ett nödvändigt villkor för upprätthållande av systemet.

8. Nödvändigheten av tekniska framsteg,¹⁸ för att bevara kapitalismen, härledes i marxistisk nationalekonomi genom att man påvisar att kapitalistisk profit och ränta endast kan förekomma i en expanderande ekonomi.

Den kapitalistiska företagarens profit, ur vilken också kapitalräntan härleds, förklaras av Marx vara orsakad av skillnaden mellan värdet av arbetarens arbetskraft och värdet av den produkt, som arbetaren framställt. Arbetskraftens värde bestämmes nu, enligt arbetsvärdeläran, av kostnaden för dess reproduktion. Liksom i varje civiliserat samhälle kan en arbetare framställa mer än han behöver för sitt uppehälle, han skapar ett överskott, vilket är grunden för hans arbetsköparens profit. Den springande punkten i den marxistiska teorin är emellertid hur man skall tillämpa arbetsvärdeläran då man bestämmer lönerna. Om marknadspriset på bomullstyg överstiger dess "naturliga pris", överförs kapital och arbetskraft till bomullsindustrin till dess att marknadspriset överensstämmer med det "naturliga priset", vilket sker genom att utbudet av bomullstyg ökar. Denna mekanism som åstadkommer jämvikt och som är grunden för arbetsvärdeläran, kan emellertid inte tillämpas på arbetsmarknaden. Om lönerna stiger över det "naturliga priset" på arbetskraft och därigenom hotar att omintetgöra arbetsköparens

¹⁷ Liksom för Schumpeters.

¹⁸ Med tekniskt framåtskridande avser jag här inte blott tekniska förbättringar i ordets mera inskränkta bemärkelse, utan även förbättringar i organisationen, och så vidare, det vill säga, varje innovation som höjer effektiviteten hos den optimala kombinationen av produktionsfaktorer.

profiter, finns det ingen möjlighet att överföra kapital och arbetskraft från andra industrier, för att därigenom öka utbudet av arbetskraft. I detta avseende skiljer sig arbetskraft fundamentalt från andra varor. För att visa att löner inte kan överskrida ett visst maximum, och sålunda omintetgöra profiterna, måste man följaktligen införa en princip vilken skiljer sig från den vanliga mekanism, som åstadkommer att priserna på marknaden har en tendens att närma sig de ”naturliga priserna”.

De klassiska ekonomerna fann en sådan princip i befolkningsteorin. De lärde ut att trycket från nativiteten hos befolkningen på utkomstmöjligheterna reagerade på varje ökning av lönerna utöver arbetskraftens ”naturliga pris” i en sådan utsträckning att lönehöjningen effektivt motverkades. Ricardo säger uttryckligen:¹⁹ ”Hur mycket som arbetskraftens marknadspris än må avvika från det naturliga priset, har den i likhet med andra varor en tendens att överensstämma med detta ... När arbetets marknadspris överstiger det naturliga priset ... stiger antalet arbetare till följd av den uppmuntran som höga löner utgör för befolkningsökningen, och lönerna sjunker åter till sitt naturliga pris.” Arbetarklassen antages sålunda befinna sig i en ond cirkel vilken den inte kan komma ur. Marx förkastade Malthus' befolkningslära²⁰ och hävdade att, även utan en sådan lätthet att fortplantera sig, kunde inte lönerna stiga tillräckligt mycket för att sluka profiterna. Enligt Marx skapar nämligen kapitalismen sitt eget befolkningsöverskott (den industriella reservarmen) genom tekniskt framåtskridande, då maskiner ersätter människor. Det faktum att detta befolkningsöverskott, som skapats genom teknikens framsteg, existerar, gör att lönerna förhindras att absorbera profiterna. Tekniskt framåtskridande är sålunda nödvändigt för att upprätthålla det kapitalistiska systemet²¹ och dess dynamik, vilket förklarar den ständiga ökningen av kapitalets organiska sammansättning.

Man kan lätt se att arbetsvärdeläran inte är nödvändig för detta resonemang, ty dess tillämpning på arbetsmarknaden är enbart av formell natur, eftersom jämviktsmekanismen, som ligger till grund för denna teori, inte fungerar på arbetsmarknaden. Det är det tekniska framåtskridandet (eller ”befolkningslagen” beträffande de klassiska ekonomerna) som förhindrar att lönerna slukar profiterna.

Vi kan nu se i vilken utsträckning som marxistisk nationalekonomi härleder ”nödvändigheten” av ekonomisk utveckling ur teoretiska överväganden. Nödvändigheten av det faktum att arbetsbesparande tekniska förändringar alltid är tillgängliga vid lämpliga tillfällen, kan naturligtvis inte härledas ur ekonomisk teori, och i det hänseendet kan ”nödvändigheten” av ekonomisk utveckling inte bevisas. Men marxistisk nationalekonomi försöker inte bevisa detta. Allt man konstaterar är att det kapitalistiska systemet inte kan upprätthållas utan sådana innovationer. Och detta bevis härleds ur en ekonomisk teori, som visar att profit och kapitalränta endast kan förekomma till följd av ett visst förhållandes osäkerhet, det vill säga produktionstekniken, och att det med all säkerhet skulle försvinna i det ögonblick som ytterligare tekniska framsteg visade sig vara omöjliga att uppnå. Den ekonomiska teori som

¹⁹ *Principles*, Kapitel V, s. 71 (Gonnors upplaga 1929).

²⁰ *Das Kapital*, I, Kapitel XXIII.

²¹ Marx insåg själv inte klart att den faktiska förekomsten av en överskottsbefolkning i hans system, ett överskott som hade skapats genom teknikens framsteg, är nödvändigt för att upprätthålla det kapitalistiska systemet. Han tillämpade arbetsvärdeläran på arbetsmarknaden utan att vara medveten om att den jämviktsmekanism som ligger till grund för denna teori, inte fungerar med avseende på arbetskraften. Marx' teori om överbefolkning, vilken han satte emot Malthus' teori, tillåter oss emellertid att fylla ut Marx' resonemang, så att klyftan i hans system överbryggas. Det bör också påpekas att ett överskott på proletärer även kan uppstå till följd av att små självständiga tillverkare (till exempel hantverkare och bönder) drives bort från marknaden i konkurrens med den kapitalistiska industrin. Denna orsak till överbefolkning var av stor betydelse i kapitalismens tidiga historia. Så länge som det förekommer en dylik källa till överbefolkning skulle det kapitalistiska systemet teoretiskt kunna fungera till och med utan annat tekniskt framåtskridande, än den dynamiska process, som förstörandet av de förkapitalistiska systemen innebär.

presenteras här är naturligtvis blott en skiss av hur Marx förklarar kapitalismens utveckling samt ett förslag till hur hans teori skulle kunna kompletteras för att överbygga de luckor som han lämnade. Nationalekonomins utveckling i modern tid gör det emellertid möjligt att upprätta en vida mera tillfredsställande teori om ekonomisk utveckling.

Det framgår tydligt att nödvändigheten av ekonomisk utveckling under kapitalismen helt och hållet är beroende av det institutionella faktum som skiljer kapitalismen från en "einfache Warenproduktion", och att det inte skulle vara nödvändigt i den senare formen av bytesekonomi. "Borgerlig" nationalekonomi, som underlåter att noggrant precisera kapitalismens institutionella ram, är sålunda oförmögen att upprätta en teori om ekonomisk utveckling, ty en sådan teori kan inte utvecklas på grundval av de mycket allmänna antaganden som gjorts om en bytesekonomi. Att döma av vår beskrivning av den marxistiska teorin om ekonomisk utveckling framgår det tydligt, att nödvändigheten av en ekonomisk utveckling inte är en följd av bytes- och prisbildningsprocessen som sådan, utan av den institutionella miljö i vilken detta utspelar sig i det kapitalistiska systemet.²² Den "borgerliga" nationalekonomins precisering av institutionella företeelser är alltför vidlyftig, då den endast anger de institutionella fakta som är gemensamma för varje typ av bytesekonomi. Men då denna mycket vaga precisering ger resultat som är alltför allmänna för att kunna tillämpas på specifika problem, tillägger man ofta en mycket inskränkt precisering av de institutionella fakta som rör penning- och bankväsendet (till exempel guldmynntfotens vara eller icke vara, huruvida bankväsendet möjliggör en inflationsdrivande kreditexpansion eller inte, och så vidare). Det föreligger emellertid en lucka mellan den första preciseringen av institutionella förhållanden, vilken är mycket vag, och den senare specificeringen som är mycket snäv: det institutionella förhållande som skiljer kapitalismen från en "einfache Warenproduktion". Och det är just detta faktum som är av grundläggande betydelse för teorin om ekonomisk utveckling.

9. Marxistisk nationalekonomi är i stånd att upprätta en teori om ekonomisk utveckling, där vissa fakta utvecklas "inifrån" det ekonomiska systemet, genom att noggrant precisera den kapitalistiska ekonomins institutionella ram. Alla förändringar i faktiska förhållanden förklaras emellertid inte på detta sätt av Marx. Utvecklingen av vissa fakta som är en följd av det ekonomiska systemets själva mekanism påverkar i sin tur vissa utomekonomiska faktorer, i likhet med statens politik, politiska och sociala ideer, och så vidare, vilka genom att återverka på systemet förändrar andra av dess fakta. Denna synpunkt understödjer förklaringen till övergången från "laissez-faire" till statlig inblandning och från frihandel till protektionism och ekonomisk nationalism, uppkomsten av imperialistisk rivalitet, och så vidare. Den orsakskedja, genom vilken utvecklingen av vissa ekonomiska förhållanden påverkar några utomekonomiska faktorer, och dessa faktorer återverkan på företeelserna i det ekonomiska systemet, faller emellertid inte inom ramen för ekonomisk teori. Det tillhör den materialistiska historieteorin, vars syfte det är att belysa de orsakskedjor, som förbinder ekonomisk utveckling med social utveckling i sin helhet. Kapitalismens totala utveckling kan sålunda inte förklaras helt konkret av endast en teori om ekonomisk utveckling. Denna utveckling kan blott förklaras genom att kombinera ekonomisk teori och historisk materialism. Den senare är en oskiljaktig del av den marxistiska analysen av kapitalismen.

10. Våra resultat kan sammanfattas på följande sätt:

I. Överlägsenheten hos marxistisk nationalekonomi i att analysera kapitalismen är inte beroende av de ekonomiska begrepp som Marx använder (arbetsvärdeläran), utan är en följd av den noggranna preciseringen av det institutionella förhållande vilket skiljer kapitalismen från en bytesekonomi i allmänhet.

²² Schumpeters teori om ekonomisk utveckling är på liknande sätt baserad på mycket bestämda institutionella förhållanden, och den är inte tillämpbar på alla typer av bytesekonomi.

II. Preciseringen av detta institutionella förhållande medger upprättandet av en teori om ekonomisk utveckling, ur vilken vissa tendensers ”nödvändighet” i det kapitalistiska systemet kan härledas.

III. Tillsammans med den materialistiska historieteorin förklarar denna teori om ekonomisk utveckling de faktiska förändringar, som äger rum i det kapitalistiska systemet, och den utgör även en grund för bedömningar av framtiden.

Lästips

Ernest Mandel ger en kortfattad kritisk kommentar till denna artikel i [Arbetsvärdeteorin och Monopolkapitalet](#)